

מלחמת העורף

כמה מחשבות יסוד

:: אודי מנור

כמו ברשימה ארוכה של נושאים ועניינים, המלחמה האחרונה, "מלחמת העורף" עד שלא יוסכם על שם אחר, מכריחה אותנו לבחון מחדש גם את הדבר המרכזי אותו אנו עושים כאן ב'חברה', וב'יסוד' – שינוי התודעה לשם שינוי המציאות.

על מה נלחמים?

סוגיה ראשונה היא האם מדובר במלחמה על אינטרסים או במלחמה אידיאולוגית. אכן, יתכן שהתשובה היא "גם וגם", תשובה שלא פעם יש בה מן הצדק. אלא שתשובה זו מחייבת דיון דינמי, מפותל ומורכב באולמי ההרצאות או בכתבי העת האקדמיים. ממילא, גם בדיון מפותל כזה יש להצהיר על נקודת המוצא: אידיאולוגיה או אינטרסים; כלומר, מה בא בגבולות מה, האינטרסים בגבולות האידיאולוגיה או האידיאולוגיה בגבולות האינטרסים? יתר על כן, אנשי חינוך ותודעה מ"הסוג שלנו" נדרשים בכל זאת לתשובה ברורה, המאפשרת עשייה ושינוי במציאות.

אין זו טענה היסטוריוסופית ואין בכוונתי להכריע בדילמה הישנה של רוח וחומר, אידיאליזם ומטריאליזם ושאר מונחים. אך על פי מיטב הכרתי בכל הנוגע לעימות האחרון מדובר ללא צל של ספק במאבק אידיאולוגי. המודרניזם על כל תחלואיו וסתירותיו הפנימיות, אך בעיקר על שלל האפשרויות האנושיות שהוא טומן בו, מותקף חזיתית על ידי מה שמכונה 'פונדמנטליזם'. בהעדר הגדרה אחרת אין אלא להסתפק במושג זה (שהרי קנאות, קיצוניות, דוגמטיות ואלים רצחנית ניתן למצוא גם אצל גורמים מודרניסטיים מובהקים והדברים ידועים). הפונדמנטליזם היא תפיסת עולם אידיאית-אידיאולוגית המתעבת את כל מה שנגזר מהערכים

המודרניסטיים הבסיסיים. יש המייחסים את הערכים המודרניסטיים למקור אוניברסלי (פרה-היסטורי), לעבר היווני-עברי הרחוק, לאימפריה הרומית, למהפכה התעשייתית והמדעית או למהפכה הפרוטסטנטית דווקא. כך או כך, ערכים אלה כוללים לפחות את הרביעיה הזו, לאו דווקא בסדר המופיע כאן: שוויון ערך האדם ולכן שוויון האשה; חרויות האדם לנוע, לחשוב, ליצור ולהתבטא; עליונות החשיבה הביקורתית האנושית והספקנית על פני כל צורת מחשבה אחרת; דפוסי ארגון חברתיים-פוליטיים המבטאים עקרונות אלו ומבטיחים אותם. בקיצור, דמוקרטיה. ולמהדרין שבינינו: סוציאל-דמוקרטיה. השורה התחתונה היא שמלחמתו של החיזבאללה, שהיא למעשה מלחמתו של איראן בישראל, איננה מלחמה על הנפט אלא על הנפש.

השורה התחתונה היא שמלחמתו של החיזבאללה, שהיא למעשה מלחמתו של איראן בישראל, איננה מלחמה על הנפט אלא על הנפש.

ארה"ב של בוש

אם מלחמת העורף של קיץ 2006 מתקיימת על נפשו של המזרח התיכון ולא על הנפט שלו, הרי שמכאן נגזרות כמה הכרעות מכאיבות (תודעתית). הראשונה שבהן היא שארה"ב של בוש איננה כל-כולה טעות. אמנם, בוש נשען על קואליציית תאגידים המהווים 'הון דומיננטי' שעוסק בעיקר ב"להכות את הממוצע", כפי שלימדונו ביכלר וניצן, ואמנם חלק משמעותי בקואליציה שלו הוא "הרוב המוסרי" הפרוטו-פשיסטי בארה"ב, ואמנם בוש בא מטקסס ואמרת 'טקסס' אמרת נפט, אך בוש פועל במסגרת המדינה הדמוקרטית המשמעותית ביותר מאז המצאת הדמוקרטיה. מן הבחינה הזו אין לבלבל בין ביקורת מוצדקת והכרחית על דרכו של הממשל האמריקני לבין הבנה בסיסית שדרכו היא דרכנו. אין כמו הכרעתו של צ'אבס, הנשיא הדמוגוג והפרוטו-פשיסטי של ונצואלה, לתמוך בחיזבאללה, בשביל ללמד - אמנם על דרך השלילה - את הלקח החשוב הזה. שהרי ממה נפשו... מה לצ'אבס ולאומה הונצואלנית החושנית ולקודים המוסריים של האיסלאם השיעי? מאומה, זולת העובדה שחיזבאללה נלחם נגד ישראל שהיא בת ברית לארה"ב ולכן, והואיל וכל מה שקשור לארה"ב הוא פסול, נובע מכאן שחיזבאללה זה טוב (בבחינת ידידו של אויבי הוא אויבי). הרחקנו עדות עד לונצואלה "האדומה". ניתן היה באותה מידה לעשות חניית ביניים אצל הסנדלר מספרד ובאותה נשימה לנחות אצל "שמאלנים" מסוגו של אורי אבנרי, ואחרים. אך הדברים ברורים דווקא על ידי הרחקת עדות.

גבולות הדיון הפוליטי

משה נגבי, בעוד אחד ממאמריו המרתקים והחשובים, הזהיר מפני הדבקת אות קין על מצחם של חברי הכנסת הערביים (הארץ, 9.8.06). טענתו אופיינית לדרך חשיבתו העניינית והמעמיקה. הבעיה בה אנו דנים היא קודם כל פוליטית, ולכן טוב עשה נגבי כאשר התמקד ביחסה של הכנסת (להבדיל

הרחקנו עדות עד לונצואלה "האדומה", ניתן היה באותה מידה לעשות חניית ביניים אצל הסנדלר מספרד ובאותה נשימה לנחות אצל "שמאלנים" מסוגו של אורי אבנרי, ואחרים.

מותר לאזרח טלב א-סענא למשל לחשוב שאין כמו נשים ברעלות שכבודן המוכה בביתן פנימה; שאין טוב ממערכת חינוך אלימה במסריה, סגנונה ומטרותיה; ושטוב לו לאדם אם יבלה את חייו המיותרים בצפייה למפגש עם הנביא...

מזה של החברה הישראלית) לחברי הכנסת הערבים. נגבי הזהיר מפני סתימת פיות, וציטט מאלתרמן שכתב בשבח הסובלנות כי "זה טיב הדמוקרטיה, חלקה אולי לא קל, אך אם היא לא תהיה מוכנת מאליה, היא לא תהיה מוכנת לנו כלל". מילים כדרכנות, כשלעצמם ועוד יותר על רקע העובדה שמדובר במלים שנכתבו בנובמבר 1948! מאידך, נגבי לא התמקד בעניין אחר חשוב: הפער בין חברי הכנסת הערביים לבין הציבור הערבי. לדעתו, זהו עניין חברתי שעליו יש לשקוד ולעמול תודעתית בכל מסגרת שהיא. אני טורח ועמל על כך במסגרות האקדמיות וגם אם זו טיפה בים, זוהי טיפה של מים צלולים. כל המרבה הרי זה משובח ויש לנצל את ההזדמנות ולהציע ל'חברה' להקדיש לסוגייה החברתית הזו - מעמד הערבים אזרחי ישראל - מקום קבוע במסגרתו.

אלתרמן יצא בזמנו, להגן על חבר הכנסת תופיק טובי, שזכה למתקפה קשה מצד עמיתיו חברי הכנסת היהודיים, על כך שהוא העיז לכנות חלק ממעשיו של צה"ל באותם ימים "פשעי מלחמה". היום, ובעצם כבר 20-30 שנים לפחות, אנו יודעים שטובי צדק. חלק מחיילי צה"ל עשה גם בימים ההירואיים של מלחמת הקוממיות פשעי מלחמה, והדברים ידועים.

אך היא הנותנת את ההבדל. להבדיל מ-1948, מתקפת המצח של כמה מחברי הכנסת הערבים על ממשלת אולמרט עולה בקנה אחד עם "טיב הדמוקרטיה" ורובה בוודאי "לא קל", אך המסקנה הנגזרת מההנחה שמלחמת העורף כאמור היא מלחמה אידיאולוגית היא שיש לשרטט מחדש את גבולות הדיון הדמוקרטי. על פי ההגיון הזה, כל תמיכה בחיזבאללה או במה שהוא מייצג היא חריגה מהגבולות הללו. ודוק: מותר לאדם לחשוב מה שהוא רוצה ואף לבטא את מחשבותיו גם אם הן סותרות לחלוטין את אורחות חייו. או במלים אחרות: מותר לאזרח טלב א-סענא למשל לחשוב שאין כמו נשים ברעלות שכבודן המוכה בביתן פנימה; שאין טוב ממערכת חינוך אלימה במסריה, סגנונה ומטרותיה; ושטוב לו לאדם אם יבלה את חייו המיותרים בצפייה למפגש עם הנביא, זאת תוך כדי שהוא נהנה כאזרח מזכויות אינדיבידואליות,

במשך חודש אוגוסט הופצה מודעה שזו לשונה: "קורס חוזים עתידיים. המרכז לכלכלה פיננסית מבית מטריקס מזמין אותך לשיעור מבוא חיים" ומה אפשר ללמוד? "חבית נפט עלתה ב- \$10000! קמה לנו אם כן אוניברסיטה שבה מלמדים מה שחשוב באמת - איך להרוויח מחוסר יציבות. זוהי התורה החשובה באמת בישראל וחשוב לשווק אותה במיטב כלי השיווק.

יתכן ומישהו בעל טעות
בסיסית יגיד דבר נכון. אם
היטלר כתב במיין־קאמף
שאחד ועוד אחד הם שתיים
או שיש בגרמניה של זמנו
בעיות חברתיות־כלכליות, הרי
שהוא צדק בשני המקרים. כך
לכאורה גם לגבי נסראללה.

חשפה שוב את ההבדל בין מה שמסוגל לעשות
אדם בעל אמצעים לביתו לבין מה ששכנו
מסוגל לעשות בהעדר אמצעים. אמת, מנכ"לי
הבנקים שוב הדגישו אוטו־חברתי לעילא.
ונכון, ממשלת ישראל לא היטיבה לנהל את
המשבר. אך אין מקום – וכנראה שלא היה
לפני כן – לדבר על "התפרקותה של החברה
הישראלית", על "התפררות הסולידריות" וגם
לא על "הפרטת הזהות".

חברה מודרנית מתפרקת ומרכיבה עצמה כל
הזמן. לא רק מי שחי בקיבוץ או מקים משפחה
גרעינית יודע את זה. סולידריות משנה את
דפוסייה ואת רגישויותיה הסמליות, וגם כאן
הדברים ידועים. ולבסוף, גם אם ישנם גורמים
בישראל, כמו הפונדמנטליסטים שבקרב 'הקשת
הדמוקרטית המזרחית', העוסקים וטורחים
"לשבור את ההגמוניה האשכנזית" אם לנקוט
בשפתם, הרי שהמלחמה האחרונה הוכיחה
שוב שיש חברה בישראל, שיש בה סולידריות
של ממש ויש לה זהות ברורה. ציונית אפילו.
ואמרת 'ציונית', אמרת דמוקרטית, מודרנית
ופתוחה.

הבעיה היא במוזיקה ולא במלים. השורה
התחתונה העולה מהדיון היא שיש, ועוד איך
יש, מקום לביקורת סוציאל־דמוקרטית על
הפוליטיקה בישראל. מקום מרכזי בביקורת
הזו חייב לתפוס הדיון הכלכלי־פוליטי: מע"מ,
תקציב, גרעון, הרחבה, אשראי, הפרטה, הלאמה,
תשתיות, חינוך ועוד קטסטורפות מידי חלאת־
אדם ('עמלק' בלשון המקרא) או מידי אדמה
(רעידת האדמה התקופתית הגדולה עוד לפנינו).
הביקורת הזו חייבת לצאת לדרכה מתוך הנחה
שיש חברה סולידרית בישראל, אשר הנכס
העיקרי שלה הוא זהותה המודרנית.

ומחידושים והמצאות הנשענים על ההנחה
שהחיים האלו, הספציפיים, שלו עצמו, הם אלו
הראויים למלוא תשומת הלב וההשקעה. מותר
לו אפילו, כאזרח מן השורה, להביע תמיכה במי
שחושב ככה ומנהל מלחמות אידיאולוגיות
בשם ערכים אלו. אך מהרגע שהוא נכנס לבית
המחוקקים, המבוסס על הערכים הבסיסיים
המנוגדים, הרי שעליו לשחק את המשחק
הדמוקרטי. מקומה של הסובלנות הדמוקרטית
לפונדמנטליזם הוא כלפי כל אזרח באשר הוא,
אך לא כלפי מי שיושב בבית המחוקקים ונהנה
מכלי הממלכה.

אלתרמן של 1948 טוב גם לסיכום סוגייה זו:
"אם הדמוקרטיה לא תהיה מובנת מאליה, היא
לא תהיה מובנת לנו כלל". להבדיל מהימים
העליונים שבאו אחרי מלחמת העולם השנייה,
אויבי הדמוקרטיה של אז הובסו, ומי שנותר
כאויב הדמוקרטיה אימץ את הרטוריקה שלה
באופן המוכיח את התקבלותה כעקרון מכוון.
היום, אויבי הדמוקרטיה לא מתביישים ולא
מפחדים מאף אחד – הם גם נהנים מהרוח הגבית
הפסבדו־דמוקרטית בחלקה האחד והמטומטמת
או הנייהיליסטית בחלקה האחרים של הפוסט־
מודרניזם – ולכן המלחמה בהם חייבת להיעשות
מתוך עמדה המחייבת, לכל הפחות, הצהרת
כוונות ברורה.

הביקורת הפנימית

מעניין היה לערוך השוואה בין דברים שאומר
נסראללה לבין חלק מהדברים שכתבנו פה
בגליונות 'חברה' ואמרנו באינספור כינוסים
מכינוסים שונים בשש השנים האחרונות (ארגון
'יסוד' כונס לראשונה ב־11 לספטמבר 2000):
החברה הישראלית מפורקת, החברה הישראלית
נטולת סולידריות, החברה הישראלית לא תחזיק
מעמה שוב, יתכן ומישהו בעל טעות בסיסית יגיד
דבר נכון. אם היטלר כתב במיין־קאמף שאחד
ועוד אחד הם שתיים או שיש בגרמניה של זמנו
בעיות חברתיות־כלכליות, הרי שהוא צדק בשני
המקרים. כך לכאורה גם לגבי נסראללה. זה
שמנהיג החיזבאללה מותח על החברה בישראל
ביקורת הדומה בתכניה לביקורת שמאלית, זהו
מקרה בלבד. יתכן.

אך לביקורת יש לא רק חומר (מלים) אלא גם
(ואולי בעיקר?) רוח (מוזיקה). ובאשר למוזיקת
הביקורת של 'יסוד' ושל 'חברה' נדמה לי שיש
לומר גם כן כמה מלים, תוך כדי ובעקבות
מלחמת הערוף של קיץ 2006. אכן, החברה
הישראלית מפוערת למדי. אין ספק, המלחמה

ד"ר אודי מנור הוא
חבר ביסוד. מרצה
בחוץ להיסטוריה
של עם ישראל
באוניברסיטת חיפה
ובמכללת אורנים

✉ udimanor@gmail.com